

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

bilan bog’lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. Bo’lajak tarbiya fani o’qituvchilarining bunday zamonaviy talablar asosida yaratilgan sharoitlardan samarali foydalanib, darslarni ilg’or pedagogik hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishi ta’lim-tarbiya jarayonini sifatini yanada oshirishini kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yhati

1. Shavkat Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz.
2. Shavkat Mirziyoyev. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash
3. Forobiy. «Fozil odamlar shahri». - T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. 184-185-b.
4. R.A.Mavlonova, N.Rahmonqulova, B.Normurodova, K.Matnazarova. Tarbiyaviy ishlar metodikasi. Darslik. Nizomiy nomidagi TDPU Rizografiyada nashr qilindi. Toshkent, 2004-yil.
5. Jumayeva Habiba G’aforovna "Pedagogical akmeology" international scientific-methodical journal 5(7)2023

TA’LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELEKTDAN FOYDALANISH

**Yuldasheva Gulsanam Nodirbek qizi
ADPI, Filologiya fakulteti O‘zbek tili
va adabiyoti yo‘nalishi 107 guruh talabasi**

Annotatsiya: Ushbu maqola orqali ta’lim tizimida raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektlardan foydalanish va ularni afzalliklari haqida ma’lumot berilgan.

Kalit so‘zlar: Raqamli texnologiyalar, Sun’iy intellekt, Raqamli ta’lim, Bulutli texnologiyalar.

Bugungi kunda ta’lim tizimiga ko‘p o‘zgarishlar kiritildi. Ayniqsa raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektning kirib kelishi dars sifatini oshishiga va internet tarmog‘i orqali yangi ma’lumotlarni topishga zamin yaratib bermoqda. Raqamli texnologiyalar, ta’lim sohasida katta o‘zgarishlarni keltirib chiqarishda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan. Raqamli texnologiyalar o‘quv jarayonini yanada samarali va qulaylashtirishda katta ro‘l o‘ynaydi. Ular, o‘quvchilarga interaktiv ta’lim imkoniyatlari yaratishda, o‘quv materiallarini osonlik bilan o‘zgartirishda va o‘quvchilarning o‘zlashtirishini oshirishda yordam beradi. Raqamli texnologiyalar orqali ta’lim berilsa ta’lim oluvchilarga osonlashmoqda. Bunda esa ta’lim tizimi vositalari rolini multimediyalar, kodoskop, kompyuter, internetga ulangan televizorlar va smart doskalar bajarib berdi. Ta’lim beruvchilarga bunday vositalar bilan dars mashg‘ulotlar o‘tkazish ta’lim sifatini oshirishni ta’minlaydi. Raqamli ta’lim tizimining yuksalishiga Wi-Fi zonalar IT parklar ochilishi katta xizmat qiladi. Ta’lim beruvchilarni raqamli texnologiyalar bilan ishlash qobiliyatini o‘stirish va internet orqali turli ochiq kurslar tashkil etish imkoniyati tug‘iladi. Bu esa o‘z navbatida ta’lim beruvchilarni o‘z ustida ko‘proq ishlashi va raqobat tufayli ta’lim sifatini yanada ortishiga xizmat qiladi. Ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish, ta’lim samaradorligini oshirish, taxlil qilish va amaliyotga joriy etishning muhim vazifalaridan biridi.

Raqamli texnologiyalar ta’lim sohasida quyidagi imkoniyatlarni beradi;

- 1) O‘quvchilarning o‘zlashtirish va tushuntirish qobiliyatini oshirish.
- 2) O‘quvchilarning o‘zlashtirish va tushuntirish jarayonida qiziqishlarini oshirish
- 3) O‘quvchilarning o‘zlashtirish va tushuntirish jarayonida ishtirok etishini oshirish
- 4) O‘quvchilarning o‘zlashtirish va tushuntirish jarayonida o‘quv materiallarini oson va qulay tarzda tadbiq etish

Raqamli texnologiyalar ta’lim sohasida axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) hamda foydalanishga imkon beradi. AKT lar talabalar ongini axborot vositalarini faol joriy etish bilan bog‘liq. Ular talabalarning o‘zlashtirish va tushuntirish jarayonida faol ishtirok etishni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalar ta’lim jarayonida test tizimlaridan, grafiklaridan, audiovizual va multimediya vositalaridan foydalanishga imkon beradi. Ular o‘quvchilarning rivojlanish dinamikasini va umuman ta’lim sifatini kuzatish imkonini beruvchi yangi baxolash usullariga asoslangan. Raqamli texnologiyalar ta’lim muassasasi rivojlanishining asosiy omili hisoblanadi Sun’iy intellekt (IS) ta’lim sohasida foydalashish, ta’lim jarayonini samarali va effektiv qilishda muxim rol o‘ynaydi. SI, ma’lumotlarni taxlil qilish, ma’lumotlardan foydalanish, muammolarni yechish va o‘quvchilarga maxsus ta’lim materiallarini tayyorlashda yordam beradi. Bu o‘qituvchilarni va o‘quvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi va ta’limning sifatini oshiradi.

Ta’lim sohasida sun’iy intellektning foydalanishiga misollar mavjud. Misol uchun, sun’iy intellekt tizimi, o’quvchilarning o’zlashtirish darajasini va o’zlashtirish usullarini taxlil qilishda yordam beradi. Bu tizimlar, o’quvchilarning o’quv jarayonida qaysi mavzularda qiyinchiliklarni tushunishga va ularning o’zlashtirish usullarini belgilashga yordam beradi.

Sun’iy intellektning ta’lim sohasidagi foydalanishning bir qismi, o’quvchilarga maxsus ta’lim materiallarini taqdim etishda yashaydi. Sun’iy intellekt tizimlari, o’quvchilarning ma’lumotlarni oson va samarali ravishda o’rganishlarini ta’minlash uchun maxsus ta’lim dasturlarini tuzishda foydalaniladi. Bu o’quvchilarning o’zlashtirishini oshirish va ularning o’quv jarayonida samarali bo’lishini ta’minlaydi.

Sun’iy intellektning ta’limda foydalanishning bir qismini davlat xaridlarida ham ko’rish mumkin. Davlat xaridlari sohasida sun’iy intellektidan foydalanish, shartnomalar tuzish va jamoatchilikka ochiqlash jarayonlarini avtomatlashtirish imkonini beradi. Sun’iy intellektning ta’lim sohasida foydalanishning muxim aspektlari shu jumladan pedagogik texnologiyalardan foydalanishni o’z ichiga oladi. Pedagogik texnologiyalar, o’quvchilar bilim va ko’nikmalarini oshirish, o’quvchilarning o’zlashtirishini oshirish va ta’lim jarayonini samarali va interektiv qilishga yordam beradi.

Ta’lim sohasida sun’iy intellektidan foydalanishning maqsadi, o’quvchilarga samarali o’qish, o’rganish va taxlil qilish imkoniyatlarini yaratishdir. Sun’iy intellekt, o’quvchilarning o’zlashtirish jarayonida o’rganishlarni qabul qilish, qayta ishlar va amaliyotga tatbiq etishda yordam beradi. Bu o’quvchilarning o’zlashtirishning turli ko’rinishlaridan foydalanishni talab etadi. Sun’iy intellektning ta’limda foydalanishning bir nechta usullar mavjud. O’qituvchilar innovatsion texnologiyalardan foydalanib, darslarni samarali tashkil etish uchun turli texnik vositalardan (kompyuter, proyektor, elektron doska va boshqalar) foydalanishi mumkin. Bunday inovatsiyalar o’quvchilarning o’rganish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi.

Bundan tashqari, sun’iy intellektning ta’limda foydalanishning muxim aspektlari shu jumladan, o’quvchilar bilan darsdan tashqari va darsdan tashqari interfaol metodlardan foydalanish, o’quvchilarning o’zlashtirish jarayonida o’rganishlarini chuqur tahlil qilish, o’quvchilarning bilim va tajribalarini mustaxkamlash, maqsadga erishish jarayonida o’z faoliyati natijalari uchun javobgarlik hissi bilan ishlash kabi masalalar muhimdir.

O’quv jarayonida sun’iy intellektidan foydalanish quyidagilarga imkon beradi;

- 1) O’quvchilarning darsda va darsdan keyin bilim faolligini oshirish
- 2) Mavzuga doimiy qiziqishni saqlab qolish
- 3) Turli fanlar bo’yicha darsdan ko’rib chiqiladigan murakkab jarayonlar va hodisalarni modellashtirish va tasavvur qilish
- 4) Talabalarni mustaqil izlash, internetda kerakli ma’lumotlarni tanlash va tahlil qilish bilan shug’ullanish.
- 5) Ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, o’quvchilarda umumiy va axborot madaniyatini shakllantirish.

Raqamli talim, yani raqamli texnologiyalar orqali o’quv jarayonini amalga oshirish, bugungi kunda talim sohasidagi muhim mavzulardan biridir. Raqamli ta’limning asosiy maqsadi, o’quvchilarga interaktiv darslar, onlayn o’quv resurslari va boshqa raqamli vositalar orqali o’qish va o’rganish imkoniyatlarini yaratishdir. Raqamli ta’limning O’zbekistonda rivojlanishi ham muhim ahamiyatga ega. O’zbekiston Respublikasi talim tizimida raqamli talimni rivojlantirishga oid markazlar faoliyat yuritadi. Misol uchun, Raqamli Ta’limni Rivojlantirish Markazi Telegram kanalida va YouTube kanalida o’quvchilarga maxsus ta’lim dasturlari, o’quv rejaları va boshqa ma’lumotlar taqdim etiladi. Boshqa universitetlar ham raqamli ta’limni rivojlantirishga e’tibor qaratishadi, masalan,

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

Toshkent davlat Transport universitetida Raqamli Ta’lim Texnologiyalari Markazi faoliyat yuritadi.

Raqamli ta’limning rivojlanishi ta’lim sohasida yangiliklar va innovatsiyalar bilan bog’liq. O‘zbekiston talim tizimida raqamli talimning rivojlantirishga oid konferensiyalar, trenninglar va boshqa tadbirlar o‘tkazilgan. Bu tadbirlar o‘quvchilarga raqamli ta’limning muximligini tushuntirish, o‘qish va o‘rganish jarayonini yanada samarali qilishga xizmat qiladi. Raqamli talimni rivojlantirish bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi PF-6079 son Farmonida talim jarayoniga zamonaviy axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo‘llagan xolda talimni boshqarishni avtomatlashtirish va har tomonlama tahlil qilib borish tizimini yaratish ta’lim pog‘onasining boshlang‘ich bosqichda o‘quvchilarga raqamli texnologiyalarni taqdim etish orqali raqamli ko‘nikmalarni o‘zlashtirish uchun imkoniyatlar yaratish, tahliliy va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, kelajakda zarur bo‘ladigan keng ko‘lamli raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarga bilim va ko‘nikmalar berish, ta’limning barcha yo‘nalishlarida tatbiq etish maqsadida yaratish va amalga oshirish belgilab qo‘yildi. Bulutli texnologiyalar ta’lim jarayonini tashkil qilishning yangi usuli bo‘lib, talim jarayonini tashkil etishning an‘anaviy usullariga muqobil variantni taklif qiladi, shaxsiy talim jamoaviy o‘qitish va interfaol imkoniyatlar yaratadi. O‘zbekistonda talim tizimida „bulut“ texnologiyalarini o‘quv jarayoniga qo‘llash masalasi hali yeratlicha o‘rganilmagan bo‘lib, adabiyotlar ham yetarli emas.

Bulutli texnologiyalarni talimda qo‘llash tizimlariga elektron kundalik, elektron jurnallar, interfaol tizimlar, axborot qidiruv tizimlarini misol qilish mumkin. Bulutli texnologiyalarni talimda qo‘llashda talabalarning birgalikdagi loyihaishini samarali tashkil qilish mumkin. Bulutli texnologiyalar ma’lumotlarni internet orqali saqlash va ulardan foydalanish imkonini beradi. Ta’limda bulutli texnologiyalardan foydalanishning bir necha samaradorligi mavjud;

1) Elektron kundaliklar va jurnallar: Bulutli texnologiyalar orqali talabalarga elektron kundaliklar va jurnallar taqdim etish mumkin. Bu o‘qituvchilar va o‘quvchilar uchun ma’lumotlarga oson va masoffadan kirish imkonini beradi.

2) Shaxsiy hisoblar: Talabalar va o‘qituvchilar uchun shaxsiy hisoblar orqali talim faoliyatini boshqarish imkoniyati mavjud. Bu hisoblar orqali talabalarning o‘zlarining ma’lumotlarini saqlash, elektron kundaliklarga kirish, interakktiv qabulxonalar va tematik forumlarga kirish imkoniyatini beradi.

3) Interaktiv qabul qilish: Bulutli texnologiyalar, talabalarga interaktiv qabul qilish imkonini beradi

4) Tematik formulalar: Talabalar uchun tematik formulalar orqali ma’lumot almashish va fikrlarni almashtirish imkoniyati mavjud.

5) Ta’lim muammolarini hal qilish: O‘qituvchilar, talabalar uchun muammolarini hal qilish uchun bulutli texnologiyalardan foydalanishadi.

6) Bulutli muammolarni hal qilish: Ta’lim jarayonida talabalar va o‘qituvchilar uchun ma’lumotlarni bulutda saqlash imkoniyatini beradi. Bu ma’lumotlarining xavfsiz va osonlik bilan saqlanishi va ularga istalgan vaqtda va istalgan joyda kirish imkonini beradi.

Bulutli texnologiyalardan foydalanish talim sohasida bir necha yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Ular orasida hujjatlar bo‘yicha xodimlarning hamkorligi, ta’lim tizimini o‘zgartirish tamoyillarini amalga oshirish va boshqalar kiritilgan. Shunday qilib, bulutli texnologiyalar – bu ma’lumotlarni qayta ishlash texnologiyalari bo‘lib, unda ko‘mpyuter resurslari internet foydalanuvchusiga onlayn xizmat sifatida taqdim etiladi.

Xulosa qilib shuni aytishim mumkinki, bugungi kunda rivojlanayotgan sun’iy intellekt va raqamli texnologiyalarning ijobiy taraflari bo‘lgani kabi salbiy taraflari ham mavjuda. Yani bularni oqibatida kelajakda bolalar faqat internetda o‘qishga o‘rganib qolishadi, bir

“Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim, fan, innovatsiya va ilmiy tadqiqotlarning salmoqli natijalari: muammo va yechimlar” mavzusida Respublika ilmiy anjuman to’plam materiallari 2024-yil 19-aprel kun.

qancha kasblarning yo‘q bo‘lishiga va ko‘p insonlarni ishsizligiga sabab bo‘ladi. Talim tizimiga raqamli texnologiyalarining kirib kelishi talabalarga ma’lumotlarni yanada oson olishlariga yordam bermoqda. Sun’iy intellektlarning ommalashuvi natijasida talabalar ongining pasayishiga olib kelmoqda. Bunga sabab esa sun’iy intellekt talabalar uchun berilgan vazifalarni osonggina qilib beradi. Bu esa talabalarning bilim olishlariga to‘sqinlik qiladi. Lekin bu texnologiyalarning foydali taraflari ham juda ko‘p, agar bulardan kerakli vaqtda to‘g‘ri foydalansak albatta biz raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekdan juda ham ko‘p ma’lumotlarni olib, bilimlarimizni yanada ko‘paytirishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora – tadbirlari to‘g‘risida.
2. Романов И. Облачные технологии и их применение // Молодой ученый. – 2016. -№ 17.1. – С.191 - 112